

P.J. van Koppen (2006) De fluwelen handschoen van Posthumus: Over hetgeen ontbreekt in het rapport over de Schiedammer Parkmoord. *Trema*, 29, 57-66

De fluwelen handschoen van Posthumus Over hetgeen ontbreekt in het rapport over de Schiedammer Parkmoord¹

Op 22 juni 2000 wordt in het Beatrixpark in Schiedam de 10-jarige Nienke vermoord. De dader probeert ook haar 11-jarige vriendje Maikel te wurgen, maar Maikel overleeft het. De onschuldige Kees Borsboom wordt vervolgd en zowel door de rechtbank Rotterdam als het hof Den Haag veroordeeld tot achttien jaar gevangenisstraf plus TBS.² Borsboom is uitsluitend vrijgekomen omdat de werkelijke dader, Wik H., op 6 augustus 2004 spontaan de Schiedammer Parkmoord bekende. Deze zaak heeft een schok teweeggebracht in juridisch Nederland. Het College van Procureurs-Generaal gaf de Amsterdamse advocaat-generaal Posthumus opdracht om een evaluatieonderzoek uit te voeren.³ Posthumus heeft zich in veel opzichten voorbeeldig van zijn taak gekweten.⁴ Hij heeft, gesteund door een politieteam onder leiding van Theo Vermeulen, een rapport geproduceerd dat in menig opzicht lof verdient. Zijn rapport liet fouten zien bij politie en Openbaar Ministerie in een mate die menigeen de schrik om het hart deed slaan. Maar alles wat Posthumus schreef, was waar. Sterker nog: in zijn rapport ontbreekt nog het een en ander. Daarover gaat deze bijdrage.

De fluwelen handschoen

Posthumus had de opdracht van het College van Procureurs-Generaal om geen zondebokken te zoeken. Daaraan heeft hij zich strikt gehouden, met één uitzondering. Terwijl zijn rapport een litanie is van brokken, geschoten bokken, incompetentie en jokken door politie, Openbaar Ministerie en het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) – in wisselende samenstellingen – formuleert Posthumus zijn kritiek uiterst terughoudend. Hieronder zal daarvan nog een aantal voorbeelden de revue passeren. In het hoofdstuk

over de nogal harde verhoren van slachtoffer Maikel verandert Posthumus echter plotseling van toon en trekt hij fel van leer tegen iemand die geen deel uitmaakt van politie en Justitie: Ruud Bullens die bij de verhoren van Maikel betrokken was.⁵ Hoewel het feilen van Bullens, naar het oordeel van Posthumus, in de sfeer valt van beoordelingsfouten; vindt hij zijn gedrag "onbegrijpelijk". Wat daarvan ook zij, de vermeende splinter van Bullens wordt ronduit negatief gewaardeerd, terwijl de balken van de 'eigen mensen' met veel nuance worden beoordeeld.⁶ Dat mag merkwaardig heten.

* Prof. dr. P.J. van Koppen is senior hoofdonderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) Leiden, hoogleraar Rechtspsychologie aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht en hoogleraar Rechtspsychologie aan de Faculteit der

Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam.

1 Ik dank H. Israëls, J. ter Beek, H. Brouwer, R. Peters en A. Slotboom voor hun commentaar op eerdere versies van dit artikel.
2 Zie voor een uitgebreidere bespreking Van Koppen (2003a) en Posthumus (2005).
3 Persbericht College van Procureurs-

Generaal, 4 januari 2005. Zie www.om.nl.
4 Posthumus (2005).

5 Bullens wordt door Posthumus overigens deskundige 2 genoemd. Posthumus (2005), p. 77-92, met name p. 87 e.v.

6 Minister van Justitie Donner volgt Posthumus hierin tijdens het debat in de Tweede Kamer op 19 september 2005.

Een voorbeeld van de uiterste nuance van Posthumus is zijn waardering van de twee rechercheurs, M. en Van de W., die de toenmalige verdachte Borsboom valse bekentenissen afdwongen.⁷ Hoe die verhoren precies zijn verlopen, weten we niet. Indertijd zijn zowel Borsboom als de twee verbalisanten hierover ondervraagd door de rechter-commissaris. De versie die de twee verbalisanten geven van het verloop van de verhoren is zodanig dat men niet op die manier een valse bekentenis kan ontlokken, ook niet aan een persoon als Borsboom.⁸ Het is daarom evident dat er in de verhoorkamer meer is gebeurd dan de verbalisanten toen aan de rechter-commissaris en nu aan Posthumus wilden toegeven. En dus staat allerminst vast of zij daarbij wel of niet juridisch of op een andere manier over de schreef zijn gegaan. Overigens is Posthumus van henzelf niet veel te weten gekomen. Zij wilden niet met Posthumus praten omdat de advocaat van Borsboom aangifte tegen hen heeft gedaan. Zij wilden alleen schriftelijk vragen beantwoorden, maar dat deden zij uiterst summier. Toch trekt Posthumus de stellige conclusie dat de verhoren van Borsboom niet onrechtmatig waren en dat de verbalisanten “al helemaal niet welbewust” Borsboom tot een bekentenis hebben gebracht.⁹ De beschrijving die Borsboom zelf geeft van zijn verhoren en de omstandigheden daaromheen – hij bracht bijvoorbeeld de nachten door in een koude cel waarin altijd het licht aan bleef en de muziek aanstond – is in ieder geval anders dan die van de verbalisanten. Kennelijk gaat Posthumus toch op de versie van de verbalisanten af. Dat maakt het onmogelijk om te begrijpen waarom Borsboom een valse bekentenis heeft afgelegd. Het zou van groot belang zijn om dat wél te begrijpen.¹⁰

Eenzelfde fluwelen behandeling vallen de toenmalige officier van Justitie Edelhauser en advocaat-generaal Renckens ten deel. Op 19 januari 2001 werd aan Edelhauser op het NFI uitgelegd dat er op de plaats van het delict nogal wat DNA-materiaal was gevonden dat niet belastend was voor Borsboom en mogelijk op een andere dader wees. Zij heeft die bijeenkomst verzwegen tegenover de verdediging en de rechtbank. Dat deed ook de deskundige van het NFI, Ate Kloosterman, maar over zijn rol kom ik weldra te spreken.

Precies een jaar later vond eenzelfde bijeenkomst plaats, nu met advocaat-generaal Renckens. De medewerkers van het NFI waren toen nog stilliger in hun twijfels aan de schuld van Borsboom. Dat waren ook de aanwezige medewerkers van de afdeling Moord en Zeden van de CRI, zij het op gedragswetenschappelijke gronden. Zij allen waren aan het einde van de bijeenkomst ervan overtuigd dat Renckens ter terechtzitting vrijspraak zou eisen.

Dat deed Renckens niet. Maar bovendien hield ook zij haar kennis zorgvuldig geheim. “De zaakofficier heeft de professionele twijfels van de NFI-medewerkers naar haar zeggen een plaats gegeven. [...] Voor de AG geldt ook dat de twijfels van de NFI-medewerkers niet hebben geleid tot heroverweging. Ik vind dat de officier van justitie en ook de AG, meer hadden moeten doen met datgene wat zij gehoord hadden van de NFI-medewerkers”¹¹ oordeelt Posthumus mild. “Zij

Donners antwoord is slechts een rookgordijn. Posthumus creëert die niet. Zijn rapport is steeds duidelijk, maar wel onvolledig.

had die informatie ter kennis van de verdediging en een AG moeten brengen.”¹² Hoezo aan een advocaat-generaal vertellen? Had zij dat niet aan de verdediging en de rechtbank moeten meedelen?

Posthumus kan zo mild zijn, omdat hij niet alles rapporteert. Hij zwijgt over een belangrijke passage in het requisitoir van advocaat-generaal Renckens. Zij begon in dat requisitoir haar bespreking van het sporenonderzoek als volgt:

“Het komt mij voor dat dit het juiste moment is om aan te geven dat er, behalve hetgeen ik zojuist heb genoemd, niet veel méér tegen B. was. Er was met name geen zogenaamd ‘technisch bewijs’. Ondanks uitgebreid en grootscheeps technisch onderzoek, DNA onderzoek met de meest verfijnde technieken, die toen nog niet geaccrediteerd waren maar nu wel, is er niets gevonden waarmee het team vooruit kon. *Onderzoek aan de veter waarmee Nienke was gestranguleerd heeft geen resultaat gehad, ook niet met de zgn LCN methode.*”¹³

Dat was niet zo en Renckens wist dat het niet zo was. Minister van Justitie Donner tracht hieraan een onschuldige draai te geven:

“Om die reden heeft de advocaat-generaal gezegd dat het DNA-onderzoek (aan de veter) geen resultaat heeft gehad en dat daarmee is bedoeld dat de vergelijking (van het profiel op de laars) met de DNA-databank geen ‘hit’ heeft opgeleverd.”¹⁴

Wat staat hier nu precies? DNA-onderzoek aan de veter waarmee Nienke was gewurgd heeft niets opgeleverd omdat het DNA op de laars van Nienke geen ‘hit’ gaf met de DNA-databank, zo schrijft Donner. Maar wat heeft het feit dat het DNA op de laars geen ‘hit’ gaf met de databank in ‘s hemelsnaam te maken met de vraag of er wel of niet DNA was gevonden op de veter? Donners antwoord is slechts een rookgordijn. Posthumus creëert die niet. Zijn rapport is steeds duidelijk, maar wel onvolledig.

Ook over officier van Justitie Edelhauser laat Posthumus relevante informatie weg. Hij laat onvermeld dat zij tijdens de eerste bespreking bij het NFI, volgens notulen van dat gesprek, opmerkte “dat het belangrijk is dat de rapportage zodanig geschreven wordt dat de advocatuur er niet mee ‘op pad’ gaat. Er moet worden uitgesloten dat zoiets gebeurt”. Posthumus laat ook onvermeld dat Edelhauser jokte over Maikel. De advocaat van Borsboom, Taekema, vroeg keer op keer om een confrontatie van Maikel met zijn cliënt. Dat is altijd door de officier van Justitie afgewezen met het argument dat Maikel te getraumatiseerd was. Zij wist dat dit niet het geval was, want zij beschikte over een

rapport van Bullens over Maikel waarin geschreven staat: "Maikel vertoont op geen enkele wijze aanwijzingen voor een posttraumatische stress-stoornis [...], noch voor een acute stress-stoornis."¹⁵ Deze misleiding over de traumatisering van Maikel vormde voor advocaat Taekema een van de redenen waarom hij voor de rechtbank op 15 mei 2001 niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie pleitte. Overigens had een afweging tussen het belang van een confrontatie en de belangen van Maikel ertoe kunnen leiden dat besloten was geen confrontatie uit te voeren. Enerzijds was de confrontatie niet zonder problemen, omdat Maikel Borsboom gezien had toen hij uit de bosjes kwam.¹⁶ Anderzijds had een andere deskundige, overigens zonder dat zij Maikel gezien had, erop gewezen dat Maikel wel eens getraumatiseerd zou kunnen zijn.¹⁷

Dit zijn slechts enkele voorbeelden van de fluwelen aanpak van Posthumus. Ik vroeg hem waarom hij dit zo heeft gedaan. Hij antwoordde dat hij hoopte dat daarmee zijn rapport meer geaccepteerd zou worden. Eerlijk gezegd moet ik hem daarin gelijk geven. Maar dat rechtvaardigt natuurlijk niet om informatie weg te laten die voor het oordeel door anderen relevant is.

De zaak in een week opgelost

Ook op punten die niet verklaard kunnen worden door zijn fluwelen handschoenpolitiek ontbreekt informatie in het rapport van Posthumus. Ik geef daarvan een voorbeeld en dat betreft de tips. In de Schiedammer Parkmoord is een groot aantal tips binnengekomen, vooral naar aanleiding van het nogal bijzondere signalement dat Maikel de dag na de moord gaf van de dader. Het signalement wordt op 27 juni 2000 gepubliceerd: het is een man van tussen de 20 en 35 jaar, 1.80 m lang, uiterst bleek. Hij heeft een onverzorgd gezicht met rode opengekrabde pukkels, zwarte puisten en korsten. Hij droeg een oorbel, een blauwe spijkerbroek, een donker, mogelijk leren jasje en een blauwe baseballpet.¹⁸

Over de tips schrijft Posthumus: "Het signalement is bekend gemaakt in de media, wat heeft geleid tot honderden tips uit het hele land (waaronder ook veel tips van politieambtenaren uit andere regio's) over mannen met pukkels

en puisten."¹⁹ Die mededeling is nogal vaag en niet helemaal juist; hoezo politiemensen uit *andere* regio's? Vijf dagen na de moord had de politie al drie tips binnen die de werkelijke dader, Wik H., aanwezen. Later kwam er nog één bij. Dat waren vrij specifieke tips. Eén daarvan was afkomstig van een politievrouw uit de eigen regio. Zij had Nienke naar het mortuarium begeleid en toen zij het door Maikel gegeven signalement vernam, dacht zij onmiddellijk te weten wie dat was: Wik H., een vriend van haar broer. Ze gaf de plaatsvervangend leider van het rechteerteam al vijf dagen na de moord naam, adres en zelfs foto's van H. door, alsmede een uitdraai van zijn politiegegevens. Wik H. was namelijk al vaker opgepakt voor zedendelicten. Er werd helemaal niets mee gedaan.²⁰ Het blijft zorgelijk dat Posthumus deze en nog drie andere specifieke tips over Wik H. onbesproken laat.

Posthumus beschrijft slechts dat het rechteerteam twee maanden later, toen Borsboom zijn valse bekentenis aflegde, nog bezig was de tips in een Excel-bestand en later in een Access-bestand te zetten. En na de bekentenis is men daarmee direct opgehouden. Over het feit dat een groot rechteerteam in twee maanden niet in staat is de verzamelde tips in een computerbestand op te nemen, meldt Posthumus slechts dat hij dat "jammer" vindt.²¹ Hij heeft ook geen kwaad woord over voor het feit dat de politie kennelijk slecht in staat is om tips op hun waarde te schatten. Want ook in het computerbestand was Wik H. in de categorie van niet zo erg interessante potentiële verdachten terechtgekomen.

Het Pieter Baan Centrum

Advocaat-generaal Renckens was niet van meet af aan overtuigd van de schuld van Kees Borsboom. Zij heeft zich volgens Posthumus grondig in de zaak verdiept. Zij had zelfs een stuk opgesteld met de titel 'Vragen/ongrijmdheden inzake Kees B.'. Tot kort voor de laatste inhoudelijke zittingsdag hield zij er rekening mee dat zij toch vrijspraak zou eisen, vertelde zij aan Posthumus.²² Wat heeft haar toch van mening doen veranderen? "Het gedrag van Kees B. ter zitting (de zittingzaal verlaten als het te confronterend werd) heeft bijgedragen aan de overtuiging van de AG dat Kees B. de dader was."²³ De advocaat-generaal als amateur-

7 Zie voor een beschrijving van die verhalen Van Koppen (2003a), hoofdstuk 6.

8 Vergelijk Gudjonsson (2003).

9 Posthumus (2005), p. 167.

10 Zie hierover ook Sjöcrona (2005).

11 Posthumus (2005), p. 47.

12 Posthumus (2005), p. 144.

13 Cursivering toegevoegd. Het requisitoir, alsmede andere documenten die relevant zijn, kan gevonden worden op www.om.nl onder Dossier Schiedammer Parkmoord.

14 Antwoorden van de Minister van Justitie op vragen van de leden van de Vaste Commissie voor Justitie van de Tweede Kamer, 22 november 2005.

15 Het rapport van Bullens dateert van 26 september 2000, maar hij had zijn conclusies al voor zijn zomervakantie mondeling meegedeeld aan Edelhauser. Het rapport werd niet in het dossier gevoegd. Zie ook Posthumus (2005), p. 80.

16 Als hij Borsboom had aangewezen, zou dat kunnen omdat Borsboom de dader was, maar ook omdat hij hem associeerde met het misdrijf door de ontmoeting direct daarna. Dit is het zogenaamde *by-stander-effect*. Zie Van Koppen & Wagenaar (2002).

17 Zie Posthumus (2005), p. 82.

18 Dit is een uitermate bijzonder signale-

ment dat, anders dan gebruikelijk is bij signalementen, van groot belang kan zijn voor de opsporing. Vergelijk Van Koppen & Lochun (2002).

19 Posthumus (2005), p. 57.

20 Zie voor de reactie van het Openbaar Ministerie hierop het persbericht van 29 november 2005: 'Reactie OM op de uitzending van Zembla van 28 november 2005 over de Schiedammer Parkmoord', te vinden op www.om.nl.

21 Posthumus (2005), p. 73.

22 Posthumus (2005), p. 156.

23 Posthumus (2005), p. 145.

psycholoog. Renckens weet kennelijk niet dat uit het gedrag van een verdachte niets over diens waarachtigheid kan worden afgeleid.²⁴ Maar Renckens werd in haar oordeel wel gesteund door het amateurisme van het Pieter Baan Centrum (PBC) dat een rapport schreef over Borsboom.²⁵

Uit het testpsychologisch onderzoek op het PBC bleek dat Kees Borsboom weinig autonoom is en een weinig geïndividualiseerd en emotioneel weinig evenwichtig persoon is, die zichzelf niet of nauwelijks kan laten gelden, die erg gevoelig is voor – eventueel belastende – invloeden en reacties van buitenaf en wiens belangrijkste verdedigingsmiddel bij oplopende spanning en bij confrontaties de vlucht en de gevoelsremming is.²⁶ Dat komt goed overeen met het gedrag van Borsboom ter terechtzitting.

Als de onderzoekend psycholoog van het PBC, Jack Oudejans, het daarbij had gelaten, had hij geen onzin geproduceerd. Maar hij vond het, zoals gebruikelijk, nodig om ook een psychologische beschouwing te geven over hoe de persoon van Borsboom zou kunnen passen bij het gepleegde delict. Let wel: Borsboom ontkende ten tijde van zijn opname in het PBC dat hij het misdrijf gepleegd had. De verdachte kon dus niet als informatiebron worden gebruikt. Oudejans verving dat door het lezen van het dossier. Daarin vond hij dat Borsboom een vreselijk misdrijf had gepleegd. En dus kon hij een fraai verhaal schrijven, waaraan slechts één probleem kleefde: het werd op geen enkele manier gesteund door het onderzoek dat het PBC zelf aan Borsboom verrichtte. En zo schreef Oudejans: “Geleidelijk aan verloor betr. steeds meer het vertrouwen in volwassenen en werd uiteindelijk ook onzeker in zijn relatievorming. Hier komt dan de ontwijkende, afhankelijke kant in beeld: immers, betr. leerde meer en meer dat het zich onzichtbaar opstellen de meest effectieve overlevingsstrategie was. De woede die betr. toen als kind al moet hebben gevoeld kon niet op een gezonde manier worden gekanaliseerd en moest worden afgeweerd, waarmee de passief-agressieve kant in beeld komt.

Wat de agressieregulatie betreft kan worden gesteld dat betr. aan de ene kant geremd is in het gezond uiten van zijn agressie, aan de andere kant echter is er sprake van stuwning van agressieve gevoelens, een stuwning die direct gekoppeld is aan de eigen insufficiëntiegevoelens.

Het is aannemelijk dat betr. bij deze ten laste gelegde feiten gehandeld heeft vanuit een woedend verlangen om koste wat kost eindelijk geslachtsgemeenschap met een vrouw te hebben, waarbij het hebben van geslachtsgemeenschap psychologisch gezien symbool staat voor het dwingende verlangen om alle krenkingen en afwijzingen ongedaan te maken en zich een volwaardig mens te voelen. Uit dit woedende, agressief-seksueel, geladen verlangen gaat hij bij

deze ten laste gelegde feiten sterk drangmatig, instrumenteel en zonder enig mededogen te werk.”

Dat het fraai ogende PBC-rapport broddelwerk bevat, kan de jurist Renckens natuurlijk niet zien. Maar met dat rapport in de hand ziet het terugtrekkende gedrag van Borsboom ter terechtzitting er wel uiterst verdacht uit. Jongejans heeft ons immers geleerd dat dit gedrag passief-agressief is en dat daarachter stuwningen van agressieve gevoelens schuilgaan.

Het PBC-rapport wordt door Posthumus wel genoemd, maar niet besproken. Hij wijdt daaraan ook geen conclusies. Nu hadden die kort kunnen zijn. Op het Pieter Baan Centrum moet op korte termijn schoon schip gemaakt worden. Dit is namelijk zeker niet het enige rapport waarop dit soort commentaar gegeven kan worden. Sterker nog: deze rapportage is het directe gevolg van de werkwijze van het PBC. Als het PBC niet snel verandert, kan het maar beter worden gesloten.²⁷ Het PBC zou, om te beginnen, nooit meer mogen rapporteren over de toerekeningsvatbaarheid van een ontkenkende verdachte.²⁸

Het College van Procureurs-Generaal

Posthumus heeft zijn onderzoek beperkt tot de periode van de dag van de moord tot en met 8 maart 2002, de dag dat het hof Den Haag arrest wees. Dat deed hij op geleide van zijn opdracht om de opsporing en vervolging tegen Borsboom te onderzoeken. Die beperking ontsloeg hem van de pijnlijke plicht om ook het gedrag van het College van Procureurs-Generaal onder de loep te nemen. Op 5 december 2002 zond ik aan de toenmalige voorzitter van het College, De Wijkerslooth, de resultaten van een analyse van de zaak die ik samen met vijf studenten maakte. Wij kwamen tot de conclusie dat Kees Borsboom waarschijnlijk onschuldig was.

Na enige maanden ontving ik een tweeregelig briefje met de mededeling dat het met interesse gelezen was. Vervolgens publiceerde ik het rapport.²⁹ Na de publicatie daarvan, meldde het College in een persbericht: “Het Openbaar Ministerie heeft het rapport van de heer Van Koppen zeer uitvoerig bestudeerd. [...] Het Openbaar Ministerie concludeert dat in het rapport geen feiten en omstandigheden staan die niet bekend waren tijdens de behandeling van de zaak door de rechtbank en het hof. Het moet dan ook voor de ouders van de slachtoffers zeer pijnlijk zijn geweest dat, nadat ook de hoogste rechter had gesproken, wederom de gebeurtenissen van 22 juni 2000, die onherstelbaar leed hebben toegebracht, werden opgerakeld.”³⁰

Die laatste opmerking mag nu wrang klinken uit de pen van het College na wat we sindsdien allemaal te weten zijn gekomen. En vervolgens bekritiseert het College in het persbericht enkele weinig relevante details van mijn rapport.

Het College heeft de kop in het zand gestoken en zich vervolgens ingespannen om enig probleem in deze zaak even-

Dat het fraai ogende PBC-rapport broddelwerk bevat, kan de jurist Renckens natuurlijk niet zien.

eens onder het zand te stoppen. Nu de einddatum van Posthumus' onderzoek gezet is op 8 maart 2002 hoefde hij niet zijn broodheren te onderzoeken. Formeel heeft Posthumus gelijk; doch op dezelfde manier waarin het College van Procureurs-Generaal gelijk had dat op mijn rapport niets werd ondernomen.

De zomer van 2004

Dat het stilhouden door het College van Procureurs-Generaal geen incident is en ook in de lagere regionen van het Openbaar Ministerie navolging heeft, lijkt te blijken uit de gebeurtenissen in de zomer van 2004. Posthumus was ook op de hoogte van deze gebeurtenissen, maar ook die zijn door de gekozen einddatum buiten zijn evaluatie-onderzoek gebleven.

Op 6 augustus 2004 legde Wik H. zijn bekentenis af. *Direct* na die bekentenis heeft de politie twee activiteiten ondernomen, zo meldde zaakofficier van Justitie Stuyt in haar requisitoir in de zaak tegen Wik H. Ten eerste onderzocht de politie of Wik H. mogelijk een alibi kon hebben (door zijn werk) en ten tweede vergeleek men zijn DNA met de sporen van de moord. Dat eerste is juist, het tweede niet.

Stuyt deed namelijk eerst iets anders. Nadat was vastgesteld dat Wik H. geen alibi had voor de dag van de moord, belde zij (op 11 augustus 2004) de toenmalige advocaat van Wik H., Jongmsa. Volgens Jongmsa deelde zij hem het volgende mee: (1) Ik geloof hem niet. (2) Ik ga met die bekennende verklaring niks doen. (3) Ik voeg die bekennende verklaring niet in het strafdossier. (4) Wil je hier met de pers niet over praten.³¹

Officier van Justitie Stuyt geeft nu een andere interpretatie aan deze gebeurtenis, bij monde van het College van Procureurs-Generaal. Inderdaad vertrouwde zij en het researchteam de bekentenis van Wik H. niet. Voorzichtigheid was dus geboden, omdat men niet zat te wachten op opnieuw commotie over deze zaak op basis van een mogelijk valse bekentenis. Op 12 augustus werd Wik H. opnieuw verhoord. In dat verhoor beriep hij zich op zijn zwijgrecht in afwachting van een gesprek met zijn advocaat.

Op 16 augustus werd het DNA van H. naar het NFI gestuurd. Ondertussen had de advocaat van Wik H., Jongmsa, aan Stuyt gevraagd om kopieën van de processen-verbaal van de verhoren. Daarop belde zij hem en vertelde over de bekentenis; zij zei dat zij de processen-verbaal zal faxen en zei dat ze Wik H. niet gelooft en nader onderzoek laat instellen. Daarom voegde ze de verhoren niet toe aan het strafdossier met de stukken over de zaken waarvoor H. in voorlopige hechtenis zit. Later die dag ontmoette Stuyt in de marge van een zitting een kantoorgenoot van Jongmsa, die blijkt op de hoogte van een en ander. Ze vroeg aan hem of het kantoor voorzichtig wil zijn met de pers omdat het zo'n gevoelige zaak betreft en de officier van Justitie Jongmsa nog niet erg ervaren vindt.³²

De twee versies van deze gebeurtenis staan, wat het cruciale element betreft, lijnrecht tegenover elkaar. Wie moeten we nu geloven: de advocaat of de officier van Justitie? Terzijde zij opgemerkt dat het stellen van die vraag over een magistraat niet nodig zou moeten zijn. De versie van de advocaat wordt ondersteund door het feit dat pas op 23 augustus 2004 de opdracht aan het NFI is gegeven om het DNA van Wik H. te vergelijken met het materiaal van de Schiedammer Parkmoord. En die opdracht werd niet gegeven door zaakofficier Stuyt, maar door officier van Justitie Den Hartigh, die naast officier van Justitie Edelhauser betrokken was bij de vervolging van Borsboom, maar niets te maken had met de zaak tegen Wik H.

Hoe zit dat? Officier van Justitie Stuyt zegt dat er gesprekken zijn geweest met het NFI, maar dat het NFI een formele schriftelijke opdracht wilde. En die is gedaan door Den Hartigh, omdat Stuyt toen op vakantie was.³³ Ook als dit juist is, verklaart dit nog niet het lange tijdsverloop tussen de bekentenis van Wik H. en het moment waarop het NFI opdracht werd gegeven.

Ook het volgende kan relevant zijn voor het beoordelen van deze kwestie. Medio augustus kregen een psycholoog en een psychiater opdracht op Wik H. te onderzoeken. Ook tegenover hen wordt de cruciale informatie achtergehouden dat Wik H. de Schiedammer Parkmoord heeft bekend.³⁴ Dat is een ongebruikelijke gang van zaken, want dit is natuurlijk

24 Zie bijvoorbeeld Vrij & Winkel (2002).

25 Zie uitgebreider over dat rapport Van Koppen (2003a), hoofdstuk 10. Zie ook Van Koppen (2004b).

26 Posthumus (2005), p. 112.

27 De Maastrichtse hoogleraar Harald Merkelbach oordeelt over het PBC: "Hun kennis is niet up to date, ze doen geen onderzoek, publiceren niet en mengen zich evenmin in wetenschappelijke discussies met collega's in het buitenland. Ze maken deel uit van een in zichzelf gekeerde cultuur waarin ze nauwelijks aan kritische zelfreflectie doen en ze zich arrogant opstellen." Zie Timmermans (2005).

28 Dat dit geen probleem is van vandaag of

gisteren lieten Crombag, Van Koppen & Wagenaar (2005) in 1992 al zien. Zie ook Brand (2001), Derks (2001) en Merckelbach, Crombag & Van Koppen (2003).

29 Van Koppen (2003a). Het rapport verschilt op een aantal punten van het later verschenen boekje. Het rapport was niet geanonimiseerd. Bovendien liet ik in het boekje een aantal details weg.

30 Dit persbericht kan nog steeds worden gelezen op www.om.nl, onder Dossier Schiedammer Parkmoord.

31 Verklaring van advocaat Jongmsa tegenover het televisieprogramma 'Netwerk' op 24 oktober 2005. Het Openbaar

Ministerie reageerde op 31 oktober 2005 hierop met een persbericht. Onder de titel 'Onderzoek na bekentenis Wik H. meteen opgestart' schrijft het Openbaar Ministerie onder andere: "Het Openbaar Ministerie in Rotterdam kan de stelling van dat met de eerste bekennende verklaringen van Wik H. niets gedaan is, niet plaatsen." Zie www.om.nl.

32 Persoonlijke mededeling R. Peters, Parket Generaal, 9 januari 2006.

33 Persoonlijke mededeling R. Peters, Parket Generaal, 9 januari 2006.

34 Een van de twee deskundigen deelde dit mede tijdens de behandeling van de zaak tegen Wik H. voor het hof 's-Gravenhage.

essentiële informatie voor het psychologische en psychiatrische onderzoek. Waarom werd die niet gegeven? Wij weten het niet. Sterker: in september krijgen de twee deskundigen van officier van Justitie Stuyt plotseling de opdracht het onderzoek van Wik H. te staken zonder dat hen de reden daarvan duidelijk werd gemaakt. Opnieuw: waarom? Wilde men niet dat via de weg van de deskundigenrapportages de bekentenis van Wik H. bekend werd?

Als het verslag van advocaat Jongsma over het telefoontje juist is, betekent het dat het Rotterdamse parket ervoor wilde zorgen dat de werkelijke dader niet werd vervolgd en zou de onschuldige Borsboom nog steeds zijn straf uitzitten. Vooralsnog kunnen we alleen maar gissen naar wat zich in de zomerdagen van 2004 heeft afgespeeld op het Rotterdamse parket. Het ware elegant geweest als Posthumus deze hem bekende affaire nader had uitgezocht.

Wetenschappelijke forensische normen

Het NFI wordt door Posthumus eveneens met fluwelen handschoenen aangepakt. Ook bij het NFI is er meer aan de hand dan Posthumus opschrijft. Het gaat om het volgende.

De deskundige bij het NFI, Ate Kloosterman, en de onderzoeker bij het NFI, Richard Eikelenboom, twijfelden beiden aan de schuld van Kees Borsboom. Die twijfel was zo sterk, dat er nogal uitzonderlijke bijeenkomsten werden gehouden met de officier van Justitie en de advocaat-generaal. Overigens was Eikelenboom sterker dan Kloosterman overtuigd van de onschuld van Borsboom.

De NFI-medewerkers deden op sporen aan het lichaam van Nienke DNA-onderzoek. Zij maakten DNA-profielen van sporen op haar laars, op haar nagels, op haar linker-schouder, op haar buik en om drie sporen op de uiteinden van de veter waarmee Nienke was gewurfd; bij elkaar dus zeven sporen. Die sporen werden onderzocht met de zogenaamde low copy number-methode (LCN). Dat betreft onderzoek op bijzonder geringe hoeveelheden materiaal dat wordt vermeerderd voordat een DNA-profiel wordt gemaakt.³⁵ Doordat begonnen wordt met zo weinig, is deze methode bijzonder gevoelig voor verstoringen, zoals vervuiling in het materiaal. Dat kan ervoor zorgen dat er in het DNA-profiel soms pieken verschijnen die er niet horen te zijn, of pieken afwezig blijven die er wel hadden moeten zijn. Het is dus een goede gewoonte om het profiel een tweede keer te maken, het zogenaamde repliceren of reproduceren. Als dan hetzelfde DNA-profiel te voorschijn komt, durven deskundigen hun profiel te vertrouwen.

Van de zeven genoemde sporen rapporteerde Kloosterman in zijn rapport er slechts twee: die op de laars en de nagels. De overige vermeldde hij niet in zijn rapport en ook niet in zijn verklaring ter terechtzitting. Voor de sporen op laars en nagels gaf hij een mogelijke onschuldige verklaring: "Het kan zijn dat het slachtoffer Nienke bijvoorbeeld op school van een vriendje DNA onder haar nagel heeft gekregen en later op die dag haar laars aandoet waardoor het

DNA ook op de laars komt. Het DNA van het nagelvuil/wreef laars kan van velerlei herkomst zijn en behoeft geen relatie met het delict te hebben."³⁶

De advocaat-generaal sluit zich daarbij aan, hoewel ook zij beter weet:

"De AG zegt dat zij geen indicatie heeft dat het profiel in het nagelvuil en op de linkerlaars daderprofielen zijn. Zij leunt daarbij op wat de DNA-deskundige heeft gezegd op de terechtzitting van 18 februari 2002."³⁷

Maar Kloosterman weet dat die sporen helemaal niet van een vriendje afkomstig zijn, want zij komen overeen met de gedeeltelijke profielen van de sporen die zijn gevonden op de blote schouder, de blote buik en het moordwapen. De resultaten met die sporen werden echter door Kloosterman niet gerapporteerd. Het argument daarvoor is dat zij elk afzonderlijk niet gerepliceerd konden worden. Dat is de wetenschappelijke norm, zo schrijft Posthumus.³⁸ Die uitspraak bevreedt.

In de Schiedammer Parkmoord konden de betreffende vijf sporen – van schouder, van buik en drie van het moordwapen – niet *aan zichzelf* gerepliceerd worden, maar wel *aan elkaar*: in alle zeven sporen – de vijf genoemde plus de twee die wel werden gerapporteerd, van de laars en van de nagels – werden dezelfde pieken teruggevonden. Dat is stapelen, een andere vorm van repliceren.

Posthumus heeft zich over wetenschappelijke normen kennelijk uitsluitend door het NFI laten voorlichten. En daarmee verheft hij NFI-gewoontes tot norm. Want de wetenschappelijke norm is uiteraard dat alles wat mogelijk relevant is gerapporteerd wordt, eventueel met het verhaal erbij waarom de deskundige in dit geval een resultaat niet of minder vertrouwt.³⁹

"De wetenschappelijke norm dat sporen reproduceerbaar moeten zijn, geldt altijd";⁴⁰ schrijft de Minister van Justitie zelfs aan de Tweede Kamer. Dat is niet juist, ook niet voor het NFI. In de Schiedammer Parkmoord meldde Kloosterman in zijn rapport bij één van de sporen wel degelijk dat er een onreproduceerbaar profiel werd gevonden. En in de zaak tegen de verdachte van de moord op Sybille Janssens houdt dezelfde NFI-deskundige zich ook niet aan die norm. In die zaak had hij op een spoor afkomstig van het lichaam van het slachtoffer een gedeeltelijk DNA-profiel gemaakt, dat afkomstig was van een man. Dat deel van het profiel kwam overeen met dat van de verdachte. Maar omdat men in Engeland bij de Forensic Science Service mogelijk meer uit het spoor kon halen, werd dat daarheen gestuurd. De Engelsen kwamen tot een 'inconclusive result' omdat zij het DNA-profiel niet konden repliceren. De deskundige zei in die zaak daarover niettemin het volgende: "Als ik de rapportage uit Engeland zie, dan zie ik een 'leap of faith'. Ik zag bij de eerste test dat die profielen die wij gevonden hebben, best bevestigd worden. Daarna hebben ze de experimenten nog een aantal keren herhaald en ze zijn niet tot een rapportage gekomen vanuit Engeland, omdat zij al-

leen op basis van hun herhaalde testen tot rapportage komen. *Ik ga door de uitkomsten daar niet twijfelen aan mijn eigen rapportage die ik eerder gedaan heb. Die blijft overeind.* De voorlopige profielen die ik in Engeland heb gezien gaven mij het vertrouwen dat ik met die partiële profiel de factoren die ik gerapporteerd heb goed zat. [...] Het is in onze wetenschap algemeen aanvaard dat de uitkomsten stapelbaar zijn. Elke marker die wij meer doen, hier doen we nog 6 markers, tegenwoordig doen we 10 markers, zijn stapelbaar en daarom komen we ook tot die hele sterke uitspraken in de gevallen dat we een volledig profiel kunnen maken.

Dat er in Engeland geen matches zijn gevonden, ligt alleen maar aan die hele gevoelige DNA-bepaling die zij doen waar ze uitermate voorzichtig mee zijn. *Als we bijvoorbeeld maar één marker zien en we voelen ons vertrouwd met de uitslag dan zullen we dat ook doorgeven, maar dan geven we daarbij altijd aan door dat uit te drukken in een getal, in zo'n geval bijvoorbeeld 1 op 10. Ook om heel duidelijk aan te geven dat een DNA-match heel erg sterk bewijsmateriaal geeft, maar dat proberen we dan wel in die rapportage van ons in het juiste perspectief te zetten. Want ook één factor kan een verdachte uitsluiten.*³⁵

De wetenschappelijke norm van het NFI geldt kennelijk alleen als het zo uitkomt. Een belangrijker criterium is, volgens Kloosterman, dat de deskundige "zich vertrouwd voelt met de uitslag". De norm bij DNA is dus het subjectieve oordeel van de deskundige. En, inderdaad, het oordeel van de deskundige is ook bij DNA altijd een subjectief oordeel.³⁶ En dat subjectieve gevoel had Kloosterman niet bij de vele markers in de Schiedammer Parkmoord, maar wel bij de enkele makers bij de moord op Sabine Janssons (de verdachte Martin C. werd mede op basis van dit DNA-onderzoek veroordeeld voor de laatste moord). Het is onterecht om zo'n subjectief oordeel te verkopen als een wetenschappelijk norm. Nader onderzoek door Posthumus had deze mythe kunnen doorprikken.

De rechtbank en het hof

Posthumus heeft zich terecht niet uitgelaten over de beslissingen door de rechtbank en het hof in de Schiedammer Parkmoord, want rechters zijn onafhankelijk. Zowel de

rechtbank Rotterdam als het hof Den Haag voerden wel een zelfreflectie uit. Dat is een hachelijke onderneming, die in strijd kan komen met het geheim van de raadkamer.³⁷ Hoe die zelfreflectie is verlopen, komen wij niet te weten uit de verslagen daarvan door de presidenten van de gerechten in *Trema*.³⁸ De openbare kant van de zelfreflectie is daarmee een nogal gênante vertoning geworden. Het hof Den Haag zegt dat er niets te leren viel. De rechtbank Rotterdam zag slechts twee puntjes van verbetering. De eerste is oud nieuws: men moet kritischer zijn over bekenenissen die later zijn ingetrokken.³⁹ In de tweede bevinding wordt met kracht een open deur ingetrapt: de rechter is steeds zelf verantwoordelijk voor de waarheidsvinding.

De rechtbank had eenvoudig nog een derde bevinding kunnen melden: de rechter moet het dossier lezen voordat hij beslist. Want dat is niet gebeurd in de Schiedammer Parkmoord. De rechtbank citeert niet alleen verkeerde passages in het vonnis.⁴⁰ De rechtbank spreekt in het vonnis ook over de veter van de laars van Nienke. Eenieder die maar enigszins kennis heeft genomen van het dossier weet dat Nienke en Maikel gewurgd zijn met de veters uit de laarzen van Maikel.

De gerechten hadden hun zelfreflectie intern moeten houden. Maar nu men ervoor gekozen heeft om daaraan wel publieke aandacht te geven, hadden zij dat gewoon goed moeten doen. De manier waarop dat nu is gebeurd, doet afbreuk aan de legitimiteit van de rechtspraak.⁴¹ En daarop zitten we na het debacle in deze zaak niet te wachten. Wat dat betreft had het rapport van Posthumus de gerechten tot voorbeeld kunnen dienen.

De toestand van politie en Openbaar Ministerie

Aan het einde van elk hoofdstuk geeft Posthumus in zijn rapport aanbevelingen. Die aanbevelingen zijn door de Minister van Justitie nader uitgewerkt in een verbeterplan.⁴² Het eindresultaat is een lange stoet van verbeteringen. Voor een deel zijn de voorstellen nieuw, voor een deel opgepoetste al bestaande projecten. Hoewel de voorstellen van de minister er veelal honorabel uitzien, schieten zij hun doel voorbij. Dat wordt duidelijk als wordt stilgestaan bij de oorzaken van alles wat fout ging in de Schiedammer

35 Zie uitgebreider Broeders (2003), p. 300-301 en Kloosterman (2002), p. 121-136.

36 Posthumus (2005), p. 155.

37 Posthumus (2005), p. 160-161.

38 Posthumus (2005) schrijft op p. 43:

"Vanuit wetenschappelijk oogpunt wordt het NFI immers geacht alleen te rapporteren over onderzoeksresultaten die een zekere mate van betrouwbaarheid hebben."

39 Dit lijkt op het eerste gezicht een definitieve oplossing voor het rapportageprobleem van het NFI, maar ik moet toegeven dat de oplossing slechts partieel is. Nu rapporteert het NFI slechts wat men zelf

betrouwbaar vindt. Wat betrouwbaar is, is voor discussie vatbaar. Als het NFI in de toekomst alles dat mogelijk relevant is rapporteert, wordt voor een deel het probleem verplaatst naar het – eveneens subjectieve – oordeel over de vraag wat wel en wat niet mogelijk relevant is.

40 Antwoord van minister van Justitie Donner op vragen van de vaste commissie voor Justitie inzake de Schiedammer Parkmoord, 22 november 2005, citaat uit antwoord op vraag 31.

41 Proces-verbaal terechtzitting van de rechtbank Utrecht op 14 juni 2000. Cursivering toegevoegd. Dit proces-ver-

baal zat als los stuk in het dossier van de zaak Borsboom dat ik indertijd van diens advocaat ontving.

42 Zie hierover uitgebreider Van Koppen (2004a).

43 Zie daarover Hermans & Mevis (2005). Anders: Corstens (2005).

44 Zie respectievelijk Van den Emster (2005) en Verburg (2005).

45 Zie bijvoorbeeld Van Koppen (1998).

46 Zie Van Koppen (2003a), hoofdstuk 11.

47 Zie Van Koppen (2003c).

48 Programma versterking opsporing en vervolging, 11 november 2005. Zie www.om.nl.

Dat het stilhouden door het College van Procureurs-Generaal geen incident is en ook in de lagere regionen van het Openbaar Ministerie navolging heeft, lijkt te blijken uit de gebeurtenissen in de zomer van 2004.

Parkmoord. Zo'n analyse ontbreekt jammer genoeg in het rapport Posthumus en ook in de stukken die de minister heeft geproduceerd.

De recente geschiedenis van de politie begint bij *Politie in Verandering*,⁴⁹ een nota die – kort gezegd – de politie dichtert bij de burger bracht, maar ook specialisatie voor een deel uitbande. Elke politieman moest in principe alles kunnen.⁵⁰ Zo wordt het meeste recherchewerk gedaan door de geüniformeerde dienst en worden voor ernstige en ingewikkelde misdrijven speciale teams samengesteld, maar die worden weer grotendeels bemand door de geüniformeerde dienst.⁵¹ Dit heeft geleid tot een groot verlies aan kwaliteit in de zware en gecompliceerde onderzoeken.

Men tracht dit gebrek de laatste jaren op te vullen door veel regels. Een voorbeeld daarvan is het ABRIO-programma.⁵² In dit programma worden alle denkbare processen en handelingen van rechercheurs zeer precies beschreven. Afgezien van het feit dat geen rechercheur de enorme hoeveelheid ABRIO-informatie kan overzien, is het precies beschrijven van processen en handelingen iets anders dan zorgen voor kwaliteit. Die kwaliteit zal in gecompliceerde zaken als de Schiedammer Parkmoord toch moeten komen van de intelligentie, betrokkenheid en professionaliteit van de rechercheurs. Daarbij zitten de vele regelingen die de minister voorstelt meer in de weg dan dat zij behulpzaam zijn, want men heeft dan eerder de neiging af te gaan op de regels dan op het eigen professionele oordeel. En daarom valt voor de politie er eigenlijk slechts van één voorstel echt iets te verwachten: van de opleiding recherchekunde op hbo-niveau bij de recherschool.

De zorgen over de kwaliteit van de politie heeft zijn schaduw vooruit geworpen in het strafproces en de rol van de officier van Justitie verandert. Die ontwikkeling heeft zich ingezet rond de Parlementaire Enquêtecommissie Van Traa.⁵³ Officieren van Justitie zijn zich sindsdien veel intensiever gaan bemoeien met het dagelijkse recherchewerk in grote zaken, simpelweg omdat men de politie niet zo erg meer vertrouwd. Voor Van Traa waren rechteamts namelijk nogal eens te ver gegaan in hun enthousiaste opsporing. Dus zitten officieren van Justitie veel en vaak bij grote rechteamts. Dat heeft als neveneffect dat de officier van Justitie minder dan voorheen een afstandelijke positie ten opzichte van het opsporingsonderzoek inneemt. De officier van Justitie wordt daarmee sneller een *crime fighter*. In toenemende mate is het Openbaar Ministerie bovendien een

orgaan geworden dat van een min of meer magistratelijke, en dus onafhankelijke, rol moet afstappen en is instrument geworden van beleid.⁵⁴ Niet voor niets was voor Van Traa nog 87% van de rechters van oordeel dat officieren van Justitie lid mochten zijn van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak; na Van Traa was dat percentage geslonken tot 47%.⁵⁵

De rol van de officier van Justitie is overigens mede veranderd doordat in het afgelopen decennium een gespecialiseerde strafrechtadvocatuur is ontstaan. Meer dan voorheen richten advocaten in strafzaken zich direct op het belang van hun cliënt en drukken daarmee de officier van Justitie in de rol van de tegenpartij.⁵⁶

Maar misschien is nog het belangrijkste dat het Openbaar Ministerie veranderd is van een organisatie van min of meer zelfstandig functionerende professionals naar een ambtelijke organisatie die strak in het keurslijf zit. Niet alleen is de rol van de Hoofdofficier van Justitie veel belangrijker geworden, maar de gehele organisatie wordt bestierd vanuit Den Haag door het College van Procureurs-Generaal. Nu zijn er richtlijnen en oekazes in een hoeveelheid die er vroeger niet was. Officieren van Justitie zitten tegenwoordig naar boven te kijken en bevinden zich in een straf ambtelijk keurslijf met targets van aantallen zaken die gehaald moeten worden. Dat zorgt ervoor dat hun handelen meer wordt gestuurd door de regels en minder door hun eigen professionele houding.⁵⁷ Maar die regels kennen ze vaak niet – het zijn er eenvoudigweg te veel – en als ze de regels kennen worden die soms verkeerdt, soms te rigide, maar ook te vaak onprofessioneel toegepast. De verambtelijking van het Openbaar Ministerie zal ongetwijfeld voor een deel het werk verbeteren, maar kan onder omstandigheden schadelijk zijn. Bij ingewikkelde problemen heeft men meer aan de professionele houding dan aan algemene regels. Verambtelijking kan in dat soort situaties tot desastreuze gevolgen leiden, zo zagen we in de Schiedammer Parkmoord. Aan alles dat in het rapport van Posthumus wordt gemeld en de afgelopen maanden aan de magistraten in deze zaak is verweten, valt vooral op dat zij weinig getoond hebben van een professionele houding.

Een verambtelijkte organisatie is ook een in zichzelf gekeerde organisatie die als de dood is voor gezichtsverlies en bij elke tegenslag de hakken in het zand zet. De gebeurtenissen na de veroordeling van Kees Borsboom hebben laten zien dat die kenmerken ook gelden voor het Openbaar Ministerie. Of misschien golden, want het rapport van Posthumus vormt een belangrijk nieuw geluid. Hoopgevend is misschien nog wel het optreden van de nieuwe voorzitter van het College van Procureurs-Generaal Brouwer. Met enig vallen en opstaan heeft hij laten zien dat ook een open, transparante opstelling mogelijk is.

Posthumus II

De Schiedammer Parkmoord heeft problemen blootgelegd in opsporing, vervolging en forensisch onderzoek. Maar die

De wetenschappelijke norm van het NFI geldt kennelijk alleen als het zo uitkomt.

problemen zijn geen van alle nieuw⁵⁸ en treden ook op in andere zaken. De herzieningsprocedure bij de Hoge Raad blijkt te weinig soelaas te bieden voor zaken waarin het mis is gegaan.⁵⁹ Het zou dus dienstig zijn als een andere of aanvullende mogelijkheid geschapen wordt om mogelijke rechterlijke dwalingen nader te onderzoeken.⁶⁰

Procureur-Generaal Brouwer schetste onlangs in een interview in *NRC Handelsblad* de contouren van een te vormen evaluatiecommissie.⁶¹ Deze commissie zou naar analogie van het werk van Posthumus in de Schiedammer Parkmoord moeten worden geleid door een advocaat-generaal, aangevuld met leden van het Openbaar Ministerie, politiemensen en wetenschappers. Ik wil benadrukken dat Posthumus in veel opzichten goed werk heeft afgeleverd, maar mijn opmerkingen hierboven laten zien dat Posthumus een deel van de drek uit de beerput op de bodem heeft laten liggen en dat komt waarschijnlijk omdat het toch een beetje de slager is die zijn eigen vlees keurt. Er is alle reden om in dit geval de blik naar het westen te richten en een voorbeeld te nemen aan de Criminal Cases Review Commission (CCRC),⁶² zoals die in het Verenigd Koninkrijk functioneert.⁶³ Dat is een onafhankelijk publiek lichaam dat sinds 1997 mogelijke rechterlijke dwalingen onderzoekt. Als de CCRC van oordeel is dat er een reële mogelijkheid is dat de zaak een rechterlijke dwaling is, wordt de zaak voor verdere afhandeling verwezen naar de Court of Appeal. Het criterium voor een herziening is dan niet dat er een nieuw feit – een novum – is, maar of het op dat moment lijkt te gaan om een *unsafe conviction*. Want, jammer genoeg, de Schiedammer Parkmoord is niet de enige die in die categorie valt.

Literatuur

Brand, E.J.P. (2001). *Het persoonlijkheidsonderzoek in het strafrecht. Een aanzet tot de gedragswetenschappelijke verantwoording van de psychologische rapportage Pro Justitia, meer in het bijzonder van de toerekeningsvatbaarheidsbepaling*. Deventer: Gouda Quint (diss. KU Brabant).

Broeders, A.P.A. (2003). *Op zoek naar de bron. Over de*

grondslagen van de criminalistiek en de waardering van het forensisch bewijs. Deventer: Kluwer (diss. Leiden).

Bunt, H.G. van de & W.M. van Gemert. (1999). Opsporing. In: C.J.C.F. Fijnaut & E.R. Muller & U. Rosenthal (red.), *Politie. Studies over haar werking en organisatie* (p. 381-397). Alphen aan den Rijn: Samson.

Corstens, G.J.M. (2005). Rechterlijke dwalingen. *Nederlands Juristenblad*, 80, p. 1733.

Criminal Cases Review Commission. (2005). *Annual report and accounts*. London: The Stationary Office (zie http://www.ccrcc.gov.uk/publications/publications_get.asp).

Crombag, H.F.M., P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar. (2005). *Dubieuze zaken. De psychologie van strafrechtelijk bewijs* (3e ed.). Amsterdam: Olympus.

Emster, F.W.H. van den. (2005). Reflectie op een rechterlijke dwaling. *Trema*, nummer 28, p. 294-295.

Derks, W. (2001). *Het oordeel van Hippias. Over de deskundigheid van psychiaters en psychologen en hun invloed op de strafrechtspleging*. Amsterdam: De Arbeiderspers.

Doelder, H. de, D.J. Hessing, H. Elffers & B. Van Giels. (2000). De afstand tussen zittende en staande magistratuur. *Trema*, nummer 23, p. 71-76.

Gudjonsson, G.H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions. A handbook*. Chichester: Wiley.

Hermans, H.L.C. & P.A.M. Mevis. (2005). Kanttekeningen bij een reflectie. *Trema*, nummer 28, p. 298-300.

Israëls, H. & H.F.M. Crombag. (2004). Een novum van de Hoge Raad. *Nederlands Juristenblad*, 79, p. 1299-1301.

Jörg, N., S. Field & C. Brants. (1995). Are inquisitorial and adversarial systems converging? In: P. Fennell, C. Harding, N. Jörg & B. Swart (red.), *Criminal justice in Europe. A comparative study* (p. 41-56). Oxford: Clarendon.

Kloosterman, A.D. (2002). *The development and implementation of forensic DNA typing technologies in the Netherlands*. Unpublished diss. University of Santiago de Compostela.

Koppen, P.J. van. (1998). Bekennen als bewijs. Bedenkingen bij het verhoor van de verdachte. *Justitiële Verkenningen*, 24 (4), p. 61-73.

Koppen, P.J. van. (2003a). *De Schiedammer parkmoord. Een rechtspsychologische reconstructie*. Nijmegen: Ars Aequi Libri (met medewerking van Ch. Dudink, M. van der Graaf, M. de Haas, J. van Luik en V. Wijsman).

Koppen, P.J. van. (2003b). Het Deventer Novum. Over een mes, een geursorteerproef en een novumconstructie door de Hoge Raad. *Delikt en Delinkwent*, 33, p. 979-994.

Koppen, P.J. van. (2003c). *Verankering van rechtspraak. Over de wisselwerking tussen burger, politie, justitie en rechter*. Deventer: Kluwer (oratie Vrije Universiteit).

49 Projectgroep Organisatiestructuren (1977).

50 Van de Bunt & Van Gemert (1999).

51 De Poot, Bokhorst, Van Koppen & Muller (2004).

52 ABRIO staat voor Project Aanpak Bedrijfsvoering Informatiehuishouding en Opleiding. Het project loopt vanaf 1998.

53 Parlementaire Enquêtecommissie

Opsporingsmethoden (1996).

54 Jörg, Field & Brants (1995), p. 47-48.

55 De Doelder, Hessing, Elffers & Van Giels (2000).

56 Jörg et al. (1995).

57 Zie Vinzant & Crothers (1998).

58 Zie bijvoorbeeld Crombag et al. (2005).

59 Zie bijvoorbeeld Schalken (2000), Schalken (2001), Israëls & Crombag (2004) en Van Koppen (2003b).

60 Schrijvend in dit verband is dat de Hoge Raad een maand nadat Wik H. zijn bekentenis aflegde, nog een herzieningsverzoek van Borsboom afwees. Zie Hoge Raad 7 september 2004, LJN AQ9834 (*Eerste herziening Schiedammer Parkmoord*).

61 *NRC Handelsblad*, 3 oktober 2005.

62 Criminal Cases Review Commission (2005).

63 Sjöcrona (2005) is het met mij eens.

Posthumus heeft zich terecht niet uitgelaten over de beslissingen door de rechtbank en het hof in de Schiedammer Parkmoord, want rechters zijn onafhankelijk.

Koppen, P.J. van. (2004a). *Paradoxen van deskundigen. Over de rol van experts in strafzaken*. Deventer: Kluwer (oratie Maastricht).

Koppen, P.J. van. (2004b). Weg van de toerekeningsvatbaarheid. Over rapportages over de verdachte. *Trema*, nummer 27, p. 221-228.

Koppen, P.J. van & S.K. Lochun. (2002). Signalementen. In: P.J. van Koppen, D.J. Hessing, H. Merckelbach & H.F.M. Crombag (red.), *Het recht van binnen. Psychologie van het recht* (p. 433-443). Deventer: Kluwer.

Koppen, P.J. van & W.A. Wagenaar. (2002). Herkennen van gezichten. In: P.J. van Koppen, D.J. Hessing, H. Merckelbach & H.F.M. Crombag (red.), *Het recht van binnen. Psychologie van het recht* (p. 543-572). Deventer: Kluwer.

Merckelbach, H., H.F.M. Crombag & P.J. van Koppen. (2003). Hoge verwachtingen. Over het corrumperend effect van verwachtingen op forensische expertise. *Nederlands Juristenblad*, 78, p. 710-716.

Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden. (1996). *Inzake opsporing*. Den Haag: Sdu (11 delen; *Tweede*

Kamer 1995/96, 24 072; M. van Traa, voorzitter).

Poot, C.J. de, R.J. Bokhorst, P.J. van Koppen & E.R. Muller. (2004). *Rechercheportret. Over dilemma's in de opsporing*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Posthumus, F. (2005). *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer Parkmoord. Rapportage in opdracht van het College van Procureurs-Generaal*. s.l.: Openbaar Ministerie (zie www.om.nl).

Projectgroep Organisatiestructuren. (1977). *Politie in verandering. Een voorlopig theoretisch model*. Den Haag: Staatsuitgeverij.

Schalken, T.M. (2000). Noot onder HR 27 juni 2000. *NJ*, 2000, p. 2503 (*Puttense Moordzaak I*).

Schalken, T.M. (2001). Noot onder HR 26 juni 2001. *NJ*, 2001, p. 2564 (*Puttense Moordzaak II*).

Sjöcrona, J. (2005). Eerlijkheid in geding: Over recht en fatsoen in strafzaken. *Trema*, nummer 28, p. 373-380.

Timmermans, M. (2005). Gesprek aan de Maas.

Psychologieprof tegenover president rechtbank: Weg met de 'arrogante paria's' van het Pieter Baan Centrum. *Observant*, 26 (6) 6 oktober.

Verburg, J.J.I. (2005). Kantelende werkelijkheid. *Trema*, nummer 28, p. 296-297.

Vinzant, J.C. & L. Crothers. (1998). *Street-level leadership. Discretion and legitimacy in front-line public service*.

Washington, DC: George Town University Press.

Vrij, A. & F.W. Winkel. (2002). Liegen en voorgelogen worden. In: P.J. van Koppen, D.J. Hessing, H. Merckelbach & H.F.M. Crombag (red.), *Het recht van binnen. Psychologie van het recht* (p. 625-647). Deventer: Kluwer.

Reviews van afgedane strafzaken

Het artikel van professor Van Koppen nodigt op een groot aantal punten uit tot tegenspraak. Niettemin zal ik daar nu niet toe overgaan. Door een welles-nietes over zijn verwijten zou ik tekort doen aan zijn kernboodschap. Dat zou jammer zijn, want die is aandacht waard. Ik doel dan op zijn vraag of het Openbaar Ministerie (OM) op de goede koers ligt met het plan om zelf reviews à la Posthumus toe te passen op daartoe geëigende zaken. Immers, zo stelt Van Koppen, het is erg moeilijk om kritisch te zijn naar de eigen organisatie: Posthumus is ten aanzien van het OM te mild en laat vragen open. Ik beschouw deze kern van zijn artikel als een bijdrage aan die discussie. Daarover het volgende.

Ons rechtssysteem kent in het bijzondere rechtsmiddel van herziening (revisie) een mogelijkheid om afgedane zaken opnieuw te bezien. Daar is een procedure voor maar daar zijn ook voorwaarden aan verbonden. Vooral het kernbegrip 'novum' is een drempel: er moet een belangrijke nieuwe omstandigheid zijn (dan wel met elkaar strijdige rechterlijke uitspraken, of een uitspraak van het Europees Hof waarbij een schending van het EVRM is vastgesteld). Twijfel of de veroordeling terecht was, is op zichzelf geen novum.

Niettemin bestaat de behoefte om in voorkomende gevallen, ook buiten het revisiesysteem om, zaken opnieuw te kunnen bezien. Wat dat voor soort 'voorkomende gevallen' zijn, dient dan wel nader aangeduid te worden: ook hier moet een duidelijke en kenbare selectiedrempel bestaan. Hoe die drempel eruit moet zien is onderwerp van nader overleg binnen Justitie en met het OM. Waar Van Koppen meer zorgen over heeft, is: wie beziet die zaken dan opnieuw? Als het OM dat doet, lijkt dat dan niet op een slager die zijn eigen vlees keurt?

Laat ik voorop stellen dat er niets mis mee is als een bedrijf zijn eigen product keurt, mits dat grondig en integer gebeurt, de uitkomst – hoe pijnlijk ook – onder ogen wordt gezien, de gevolgen worden gedragen, en de leermomenten goed worden teruggekoppeld naar het proces.

Dat is nu net waar het OM in de Schiedammer zaak mee doende is.

Het kritisch volgen hoe het OM dat doet is prima, maar dan wel op een wijze die overtuigt. Ik kom er aan het slot van mijn betoog op terug in hoeverre de bijdrage van Van Koppen aan deze wens voldoet. Laat ik eerst overgaan tot een onderbouwing van mijn mening waarom het OM de reviews *kan* doen. Daarna zal ik betogen dat het OM het ook *moet* doen, immers dit past in ons rechtssysteem.

Waarom kan het OM reviews à la Posthumus doen?

Het kritisch beschouwen van keuzes en methoden in opsporing en vervolging betreft een wezenlijke werkzaamheid van het OM. Wij kennen dat in de vervolgende en tegelijk toetsende taak van het OM in de tweede lijn (ook bij OM-appellen en klachten wegens niet-vervolging). Ook zien we het in een instituut als de Centrale Toetsingscommissie.¹ Maar we herkennen het ook in de wettelijke regeling dat de officier van justitie die de opsporing heeft geleid en tot vervolging beslist, zijn eigen producten voor en tijdens de zitting mag en moet keuren. Die keuring culmineert in het requisitoir, zijnde een verantwoording van de gemaakte keuzes en het trekken van conclusies uit de resultaten. De manier waarop de review geschiedt hoort niet af te wijken van wat er al voor en tijdens de rechtszaak zelf gedaan is. Of, omgekeerd: het optreden van het OM tijdens opsporing en vervolging hoort vanuit dezelfde attitude te zijn gedaan als naderhand bij een review wordt gehanteerd.

Ik werk dit verder uit, om de overeenkomst met review beter uit te laten komen. Als de officier van justitie een zaak opbouwt (de opsporing leidt en keurt) en het resultaat aan de rechter presenteert, brengt zijn professionaliteit mee dat hij met een rechtsstatelijke blik kijkt naar de opsporing en de vervolging. Ik laat de straftoemeting nu even buiten beschouwing, het gaat nu om het bewijsgedeelte. Is het rechtmatig? Is het doelmatig, in de zin van waarheidsvinding? Dat laatste is breder dan toewerken naar een al grotendeels getrokken conclusie.

In het bewijsdeel van het requisitoir presenteert de officier (en in appèl de advocaat-generaal) een analyse van de onderzoeksresultaten. Die analyse betreft de formele en inhoudelijke bruikbaarheid van de bewijsmiddelen. Hij legt het belastende én het ontlastende materiaal voor aan de rechter. Bij twijfel – en dit is een leerpunt uit de Schiedammer zaak – geeft de officier of A-G het twijfelpunt aan, en maakt de gedachtegang inzichtelijk die hem/haar leidt tot de conclusie wat ermee te doen. Tot slot van het bewijsdeel concludeert de officier/A-G tot wat dit alles betekent voor het ten laste gelegde.

Dit alles is dus voorlichting aan de rechter, maar ook transparantie over de OM-keuzes ten behoeve van de procesdeelnemers, zoals de advocatuur.

Deze manier van kijken naar eigen werk, althans werk waar het OM verantwoordelijk voor is, is nauw verwant aan de regie op (en het inrichten van) een tweede blik op een afgedane zaak.

* Mr. H.N. Brouwer is voorzitter van het College van Procureurs-Generaal.

1 CTC: voor het hanteren van een aantal bij-

zondere opsporingsmethoden/middelen dient de officier van justitie toestemming van het College van Procureurs-Generaal

te krijgen. De Centrale Toetsingscommissie (CTC) is een interne OM-instelling die het college daarbij adviseert.

Zo'n review richt zich op dezelfde punten als hierboven vermeld; van de reviewer mag dezelfde invalshoek worden verwacht als van de officier tijdens de kritische aansturing en toetsing van de opsporing, en van de officier of de A-G in het requisitoir. Net zo goed als – omgekeerd – van die beide functionarissen in hun werk dezelfde invalshoek mag worden verwacht als van een eventuele reviewer. Als ik het heb over 'kritisch', omvat dat ook de bereidheid om open te staan voor correctie en lering. Dat geldt voor de officier of A-G die zelf gevolgen verbindt aan door hem geconstateerde gebreken; en voor de reviewer die weet dat fouten, hoe pijnlijk ook, er zijn om van te leren.

We raken bij dit kritisch kijken naar het eigen product sterk aan het door het OM gekoesterde rechtsstatelijke aspect van het werk.

Wie zegt dat het OM dat reviewen niet zelf kan, omdat het OM niet de kritische houding op kan brengen die voor het keuren van eigen werk nodig is, spreekt in wezen wantrouwen uit ten aanzien van het OM op het vlak van de – aan dat reviewen zo verwante – kerntaak bij opsporing en vervolging. Een harde conclusie die ik Van Koppen gelukkig niet hoor trekken. Maar zijn betoog wordt daardoor wel minder consistent.

Ook in de Schiedammer zaak zie ik geen grond om van het uitgangspunt af te wijken, dat het OM het vertrouwen mag hebben zijn werk goed en integer te doen. Zeker, er zijn fouten gemaakt; ook het werk van een institutie is mensenwerk. Die fouten zien wij onder ogen en bezien wij als leerpunten. Het instellen van de commissie-Posthumus en de manier waarop wij met de uitkomsten willen omgaan, tonen aan dat het ons menens is.

Eerder in mijn betoog gaf ik aan dat ik na het chapter 'waarom kan het OM het' zou aangeven 'waarom is het OM het daartoe aangewezen orgaan'. Daarover nu – kort – het volgende.

Als we zouden kiezen voor een soort buitencommissie bestaat het gevaar dat er een soort buitenjustitieel parallelsysteem naast de revisie ontstaat. De overheid presenteert dan niet een eigen kwaliteitstoets in daarvoor in aanmerking komende zaken, maar iets dat veel weg heeft van een aparte rechtsgang voor afgedane zaken waarin geen novum te vinden is. Ik zal mij niet begeven in een schildering van de

formaliteiten die dat oproept. Laat ik hier volstaan met te zeggen dat ons rechtsstelsel een uitgewogen systeem van rechtsgangen kent en daaraan verbonden professionele instituties. Laten we dat systeem niet onnodig van parallellen voorzien. Het is logischer de review in de postrechterlijke fase in te passen in het bestaande model van taken en verantwoordelijkheden. Het OM is belast met de vervolging en het toezicht op de opsporing. Laat het OM dan ook op de kwaliteit daarvan toezien, niet alleen tijdens dat werk maar ook naderhand. Dat buitenstaanders in reviewcommissies aan dat werk meedoen is welkom en helpt, maar dat doet er niet aan af dat de verantwoordelijkheid ervoor bij het OM thuishoort.

Ik beloofde nog iets te zeggen over de kritische blik van Van Koppen. Zijn handschoen is niet van fluweel (dat hoeft ook niet), maar lijkt op die van een harnas, gemaakt om het slagzwaard vast te houden. Zo'n handschoen is niet erg geschikt voor feeling voor wat mensen beweegt: ook OM'ers kunnen fouten maken en zijn mans/vrouws genoeg om die onder ogen te zien en ervan te willen leren.

Het is, bedoel ik, jammer dat Van Koppen zijn boodschap (moet het OM de reviews wel zelf doen?) overstemt door zijn voor een wetenschapper weinig genuanceerde 'j'accuse'-toonsetting. Zijn tekst wekt de indruk dat hij – het lijkt wel een rechtspolitieke benadering – toewerkt naar een door hem gewenste uitkomst die is ingegeven door wantrouwen. Wantrouwen ten opzichte van afzonderlijke OM'ers over hun weergave van de feiten; ten opzichte van de opstellers van het rapport-Posthumus; ten opzichte van het OM als geheel. Om dan nog maar te zwijgen over zijn zwaardslagen naar andere bij opsporing en strafproces betrokken actoren (de advocatuur blijft – in afwachting van zelfreflectie ook in die hoek? – buiten het bereik van zijn kritiek).

Dit wantrouwen is op een aantal plaatsen erger dan twijfel aan de professionaliteit. Van Koppen zet hier en daar organisatorische of persoonlijke fouten – soms zelfs veronderstelde – neer als ingegeven door gebrek aan integriteit. Ik vind dat – gelet op de uitkomsten van het onderzoek Posthumus – niet terecht; dat wil ik toch met nadruk gezegd hebben.

Maar, zoals boven aangegeven, ik zal me op de door hem genoemde onderdelen niet begeven in een welles-nietes. Als er discussie moet zijn, laat die dan gaan over het echte issue: hoe richten we de review in waar die wenselijk is. Het OM-standpunt, zoals door mij verwoord, moge duidelijk zijn.

De blote vuisten van Van Koppen

Professor van Koppen komt de uitzonderlijke verdienste toe dat hij als eerste zijn gerede twijfel over de veroordeling van (Kees) Borsboom op schrift heeft gesteld.¹ Hij verdient daarvoor minstens evenveel lof als hij Posthumus toezwaait voor diens evaluatieonderzoek in de Schiedammer parkmoord.² Die lof is overigens geclausuleerd. Posthumus is wel heel terughoudend en genuanceerd in zijn kritiek op het functioneren van politie, OM en NFI, vindt Van Koppen. Hij is eigenlijk veel te mild. Dat kan hij zijn, zo schrijft Van Koppen, omdat hij niet alles rapporteert. Dat is een opmerkelijk verwijt, dat eerder in deze zaak ook het NFI trof en dat nu door Van Koppen wordt herhaald. Sterker nog, zo weet Van Koppen, het NFI heeft, net als politie en OM, gejoekt. En terwijl politie, OM en NFI door Posthumus met fluwelen handschoenen worden aangepakt en hun feilen voor een belangrijk deel verborgen blijft, wordt (Van Koppens collega-)gedragwetenschapper Bullens door Posthumus pardoes met de blote vuist bewerkt. Dat, zo lijkt het, is in wezen de kritiek van Van Koppen op het rapport-Posthumus.

De stelling dat het NFI zou hebben gejoekt baseert Van Koppen op zijn interpretatie van het belang van de mengprofielen verkregen van de linkerlaars en het nagelvuil. Ter zitting heeft de NFI-deskundige daarover opgemerkt dat dit DNA van velerlei herkomst kan zijn en geen relatie hoeft te hebben met het delict. Van Koppen stelt echter dat de NFI-deskundige "... weet dat die sporen helemaal niet van een vriendje afkomstig zijn, want zij komen overeen met de gedeeltelijke profielen van de sporen die zijn gevonden op de blote schouder, de blote buik en het moordwapen".³ Deze stelling is echter onjuist. Wel is het zo dat van de tabel die

op 5 september 2005 in het tv-programma 'Netwerk' werd getoond de sterke suggestie uitging dat met name de partiële profielen verkregen van de veter (het moordwapen) overeenkwamen met de partiële profielen verkregen van nagelvuil en de linkerlaars.⁴ De Netwerk-tabel bevatte echter slechts een selectie van de ruwe data: in veel gevallen werd van de bemonstering van het spoor een extract verkregen dat in een aantal delen werd opgedeeld om de reproduceerbaarheid van de resultaten te toetsen.⁵ De data in de Netwerk-tabel vormen vooral – maar niet alleen – voor wat betreft de veter een gedeeltelijke en selectieve weergave van de totale ruwe data die in de verschillende analysegangen werden verkregen en kunnen daarom niet zonder meer als uitgangspunt dienen voor een vergelijking met de overige DNA-profielen. Van Koppen baseert zijn verwijt dus op een door 'Netwerk' geschapen beeld van de werkelijkheid en niet op de feitelijke onderzoeksresultaten. Dat is hinderlijk omdat het de discussie richt op de verkeerde zaken.

Ook rijst de vraag of het Van Koppen niet aan kennis ontbreekt om met ultiem gezag over de interpretatie van DNA-bewijs te spreken.⁶ Die kennis is overigens bepaald niet voorbehouden aan de deskundigen van het NFI. De NFI-slager hoeft dus – anders dan Posthumus dat volgens Van Koppen doet voor politie en OM – niet zijn eigen vlees te keuren. De vraag of de NFI-rapportage in de Schiedammer parkmoord de toets der kritiek kan doorstaan, kan uiteindelijk slechts worden beantwoord door vooraanstaande vakgenoten. Dat is ook precies wat er op initiatief van de NFI-directie gaat gebeuren. De vraag is voorgelegd aan twee onafhankelijke externe DNA-deskundigen, de één verbonden aan het FLDO in Leiden (het officiële DNA-contra-

* A.P.A. Broeders is Chief Scientist NFI Den Haag en tevens bijzonder hoogleraar criminalistiek aan de Universiteit Leiden.

1 Van Koppen (2003).

2 Posthumus (2005).

3 Van Koppen (2006).

4 Ook de deskundige van het Britse Forensic Access lijkt zich onvoldoende te realiseren dat de 'summary sheet of the DNA results' die hem door Netwerk ter beschikking is gesteld (Rapport Forensic Access, 25 augustus 2005, p. 2) niet de volledige ruwe data van alle geproduceerde mengprofielen bevat maar slechts een selectie, waarin vooral die DNA-kenmerken zijn opgenomen die overeenkomen met kenmerken die voorkomen in de partiële profielen van nagelvuil en linkerlaars. Veel van de overige kenmerken die in de ruwe data te zien waren, ontbreken. Dat het hier gaat om een selectie die niet door de Britse deskundige

zelf is gemaakt, valt af te leiden uit punt 15 van zijn rapport, waar hij stelt: "The summary *apparently* [cursivering APAB] lists all DNA markers found on the various items listed which could not have come from the victims but must have originated from another unknown source (mogelijke dader kenmerken)." (Rapport Forensic Access, 25 augustus 2005, p. 5.)

5 De procedure bij het Low Copy Number DNA-onderzoek vereist dat ieder DNA-extract van een bepaald biologisch spoor meerdere malen aan een DNA-analyse wordt onderworpen om de replicerbaarheid te toetsen (Kloosterman & Kersbergen, 2003).

6 Deze vraag rees al eerder. Zo stelde Van Koppen in zijn Maastrichtse oratie: "Het is niet ongebruikelijk dat DNA-experts de rechtbank mededelen dat de kans dat een specimen van de plaats delict niet afkomstig is van de verdachte, zeg eens, 1 op een miljard is. Dat is de zogenaam-

de *random match probability*." (Van Koppen, 2004, p. 17-18). De formulering die Van Koppen hier gebruikt zal hopelijk nimmer door een DNA-deskundige in Nederland (of elders) worden gebruikt en is geen voorbeeld van de *random match probability* maar wel van de ook door Van Koppen genoemde *prosecutor's fallacy*. Zoals de term *random match probability* zegt, betreft het getal van 1 op een miljard de kans op een toevalstreffer en dat is bepaald niet hetzelfde als de kans dat het materiaal niet van de verdachte afkomstig is, wat Van Koppen ervan maakt. De *prosecutor's fallacy* werd in een eerdere publicatie (Merckelbach, Crombag & Van Koppen, 2003, voetnoot p. 118) al onjuist uitgelegd. Voor een correcte uitleg van beide termen zie bijvoorbeeld Broeders (2003) of Broeders (2005).

laboratorium), de ander aan de Forensic Science Service in Engeland. Dit laatste laboratorium heeft zeer veel ervaring met het zogenaamde Low Copy Number DNA-onderzoek, de toen nog experimentele methode waarvan het NFI in het onderzoek in de Schiedammer parkmoord voor het eerst gebruikmaakte. Het NFI geeft er daarom de voorkeur aan met een uitgebreide evaluatie van het uitgevoerde DNA-onderzoek in de parkmoord en een eventuele vakinhoudelijke reactie op Van Koppens beweringen te wachten tot deze dubbele peer review is voltooid.

Referenties

- Broeders, A.P.A. (2003). *Op zoek naar de bron. Over de grondslagen van de criminalistiek en de waardering van het forensisch bewijs*. Deventer: Kluwer.
- Broeders, A.P.A. (2005). *Ontwikkelingen in de criminalistiek. Van vingerspoot tot DNA-profiel, van zekerheid naar waarschijnlijkheid*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Kloosterman, A.D. & P. Kersbergen. (2003). Efficacy and

limits of genotyping low copy number (LCN) DNA samples by multiplex PCR of STR loci. *Journal de la Société de Biologie* 197(4): 351-359.

Koppen, P.J. van. (2003). *De Schiedammer parkmoord. Een rechtspsychologische reconstructie*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.

Koppen, P.J. van. (2004). *Paradoxen van deskundigen. Over de rol van experts in strafzaken*. Deventer: Kluwer.

Koppen, P.J. van. (2006). De fluwelen handschoen van Posthumus. *Trema*, nummer 2, p. 57.

Merckelbach, H.L.G.J., H.F.M. Crombag & P.J. van Koppen. (2003). Hoge verwachtingen. Over het corrumperend effect van verwachtingen op forensische expertise. *Nederlands Juristenblad* 14, p. 710-716.

Posthumus, F. (2005). *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer parkmoord. Rapportage in opdracht van het College van Procureurs-Generaal*. Den Haag: Openbaar Ministerie (te vinden op www.om.nl).

Rand, S. (2005). Report on DNA Results for NCRV Netwerk. Abingdon UK: Forensic Access.

FBN: Fiscale Berichten voor het Notariaat

Tijdschrift voor binnen én buiten het notariaat

FBN is een fiscaal praktijkblad voor binnen én buiten het notariaat. FBN wordt behalve door notarissen gelezen door fiscalisten, belastingadviseurs, advocaten en algemene juristen. Onderwerpen en rechtspraak die ruimschoots aan de orde komen, vloeien voort uit de:

- Wet IB 2001;
- Successiewet;
- Wet op belastingen van rechtsverkeer;
- Wet op de Omzetbelasting.

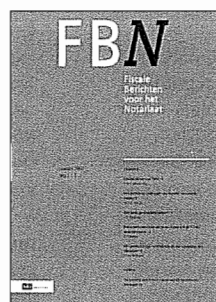
FBN verschijnt 11 keer per jaar. U ontvangt gratis een handige bewaarband bij uw abonnement!

Hoofdredactie:
Prof. dr. R.P.C. Cornelisse,
Universiteit van Amsterdam,
belastingadviseur Loyens & Loeff
Amsterdam

Mr. C.M. Lambregtse,
Ministerie van Financiën

Prof. dr. J.P.M. Stubbé,
Universiteit van Amsterdam,
FBN Belastingadviseurs Den Haag

Bestel via
www.sdu.nl
of bel
(070) 378 98 80

Prijs: € 180,- per jaar.
Prijs is exclusief BTW,
inclusief verzend- en
administratiekosten.

Bestelcode: TSFBN

Bij uw abonnement ontvangt u een gratis bewaarband.

Onze uitgaven zijn ook verkrijgbaar via de boekhandel

de snelste link naar uw vakgebied

Sdu UITGEVERS

De Schiedammer Parkmoord is een les met gebruiksaanwijzing

Het Pieter Baan Centrum (PBC) speelt een belangrijke rol in de rechtsgang rond verdachten van wie door de rechter aannemelijk wordt geacht dat een psychische stoornis of gebrekkige geestelijke ontwikkeling in relatie staat tot het ten laste gelegde.

De Schiedammer parkmoord heeft, overigens niet voor het eerst, belangrijke risico's in de rechtsgang aangetoond. Dat is een verdienste van Van Koppen.

De PBC-rapportage is deel van de rechtsgang en dient dus, met name waar het gaat om ontkennende verdachten, zeer alert te zijn op het, uiteraard onbedoeld, suggestief effect dat de gedragskundige rapportage op de positie van een ontkennende verdachte kan hebben. Wij hebben zorgvuldig introspectie gepleegd om te bezien of onze rapportage zo'n onbedoelde lading binnen het proces gebracht kan hebben. Wij kunnen er hier op deze plaats slechts beperkt op ingaan omdat het besproken PBC-rapport zich van de zijde van de onderzoekers buiten de rechtszitting niet leent voor een openbaar debat, gegeven het vertrouwelijke (medische) karakter van de onderzoeksgegevens en het feit dat de zaak – waarin meer strafbare feiten voorliggen dan alleen de door Van Koppen besproken feiten – nog altijd onder de rechter is.

Van Koppen zwaait ons in zijn kritische bespreking vriendelijk lof toe voor het zorgvuldig onderzoek van de betrokken verdachte.

Zijn punt van kritiek komt er op neer dat het stellen van een diagnose en met name de onderbouwing van een mogelijk verband met het ten laste gelegde, een oneigenlijke rol kunnen spelen bij de beantwoording van de bewijsvraag door de strafrechter. Het persoonsonderzoek wordt immers doorgaans verricht op een moment dat de onderzoeker nog niet weet of het ten laste gelegde kan worden bewezen en hoe dit vervolgens in juridische zin zal worden gekwalificeerd. Van Koppen heeft gelijk als hij wil signaleren – zoals ook in publicaties vanuit het forensische veld zelf uitgebreid naar voren komt – dat hier een spanningsveld ligt, waar onderzoeker en rechter zich terdege van bewust moeten zijn. De gedragskundig onderzoeker dient zijn informatie breed te verzamelen, dient zich voortdurend bewust te zijn van mogelijke processuele belangen bij de onderzochte – overigens niet alleen bij ontkennende verdachten – en dient er ook voor te waken een diagnose te stellen op basis van het ten laste gelegde zelf.

Als gezegd is van belang dat ook de rechter zich zeer bewust is van de hypothese die in het gedragskundig onderzoek

besloten ligt bij de causaliteitsvraag en alert is op het risico van cirkelredeneringen. Een uitspraak omtrent de toerekeningsvatbaarheid pretendeert niet meer dan het signaleren en wegen van eventueel juridisch relevante, pathologische gedragsbeperkingen bij een verdachte in het ten laste gelegde feit, voor zover daarover voldoende eenduidige informatie beschikbaar is en indien de rechter dit feit bewezen acht.

Er zijn echter meer vraagtekens te stellen bij de benadering van Van Koppen.

Het pleidooi van Van Koppen om misverstanden uit te sluiten door een verdachte pas ná een bewezenverklaring gedragskundig te laten onderzoeken, onder meer verwoord in zijn artikel in *Trema* van april 2004, miskent het feit dat kennis van de pathologie van een verdachte voor de rechter bij de bewijsvraag soms buitengewoon relevant kan zijn – bijvoorbeeld bij de weging van tegenstrijdige verklaringen – en zelfs tot vrijspraak kan leiden. Maar ook in belastende zin bestaat wettelijk noch moreel bezwaar tegen het gebruik van gedragskundige informatie in het kader van de bewijsvoering, zolang de rechter adequaat geïnformeerd is over de uitgangspunten en aannames bij het gedragskundig onderzoek en hij door de rapporteur getrokken conclusies kritisch kan toetsen. De taak van het Pieter Baan Centrum daarin is om de rechter over deze zaken optimaal voor te lichten zonder zelf bewijsvoering op te tasten of te suggereren. Wij menen dat wij dat ook in de voorliggende zaak apert niet gedaan hebben, maar voelen ons wel geprikkeld om hierop alerter te zijn dan ooit en in woord en gebaar iedere schijn te vermijden. Wij achten het van groot belang, buiten het publieke debat dat ons in deze niet mogelijk is, onze rapportages met de post hoc verworven inzichten met externe forensische gedragsdeskundigen op deze processen te bespreken en te evalueren. Blijft staan dat wij het op een aantal kernpunten met van Koppen zeer oneens blijven en zijn les er als één beschouwen met een gebruiksaanwijzing, waarin wij dicht willen blijven bij onze opdracht als onafhankelijk gedragskundige rapportage ten behoeve van de rechtsgang. Overigens beginnen wij er wel genoeg van te krijgen om in het publieke debat zonder wetenschappelijke onderbouwing van “broddelwerk” en wat dies meer zij te worden beschuldigd. Graag zouden wij dit mediagenieke aambeeld verlaten voor een wat constructiever niveau.

* Dr. Th. Rinne is psychiater en medisch directeur van het Pieter Baan Centrum. Drs. Erik Heijdelberg is algemeen direc-

teur van het Pieter Baan Centrum en de Forensisch Psychiatrische dienst.